

ПРОБЛЕМИ ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

SOME ISSUES OF INTERROGATION AT THE STAGE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION

Лисаченко С.Л.,

*аспірант кафедри кримінального процесу**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

Стаття присвячена дослідженню проблемних питань проведення допиту на стадії досудового розслідування. На підставі здійснення аналізу кримінального процесуального законодавства та теоретичних уявлень вчених автором не лише визначаються проблеми проведення допиту на стадії досудового розслідування, а й пропонуються законодавчі шляхи їх вирішення.

Ключові слова: допит, досудове розслідування, загальні засади, слідчий, прокурор, свідок, підозрюваний, кримінальна відповідальність, права.

Статья посвящена исследованию проблемных вопросов проведения допроса на стадии досудебного расследования. На основании осуществления анализа процессуального законодательства и теоретических представлений ученых определяются проблемы проведения допроса на досудебном производстве. Предлагаются законодательные пути решения проблем осуществления допроса в ходе досудебного расследования.

Ключевые слова: допрос, досудебное расследование, общие принципы, следователь, прокурор, свидетель, подозреваемый, уголовная ответственность, права.

The article is devoted to the research of problematic questions of interrogation at the stage of pre-trial investigation. On the basis of the analysis of procedural legislation and theoretical ideas of scientists, the problems of conducting interrogation in pre-trial proceedings are determined. The legislative ways of solving the problems of conducting interrogation during the pre-trial investigation are offered.

Key words: interrogation, pre-trial investigation, general principles, investigator, prosecutor, witness, suspect, criminal liability, rights.

Постановка проблеми. Одним із затребуваних засобів отримання інформації від особи у кримінальному провадженні є допит. Ця слідча (розшукова) дія досить часто проводиться під час досудового розслідування та судового провадження у кримінальному процесі та є основним засобом збирання доказової інформації. Важко уявити перебіг кримінального провадження без здійснення допиту осіб, що залучаються до участі у кримінальному провадженні. У зв'язку з цим проблемні питання щодо допиту осіб у кримінальному процесі не можуть не бути актуальними для наукових кримінальних процесуальних досліджень.

Стан опрацювання. Процесуальні питання допиту на різних стадіях кримінального провадження були предметом дослідження таких вчених, як Ю.П. Аленін, О.І. Антипова, О.Я. Баєв, О.А. Банчук, В.П. Бахін, М.М. Гродзинський, І.В. Гловюк, Ю.М. Грошевий, Т.М. Добровольська, Г.Г. Доспулов, А.В. Дулов, М.І. Єнікєєв, С.П. Єфімічев, В.А. Журавель, В.І. Камінська, О.В. Капліна, Л.М. Карнєєва, О.С. Кобліков, В.О. Коновалова, В.О. Лазарева, Л.М. Лобойко, О.В. Победкін, М.І. Порубов, О.Р. Ратінов, Р.Д. Рахунов, А.Л. Рівлін, Н.З. Рогатинська, В.В. Романюк, В.О. Семенцов, М.О. Сільнов, О.Б. Соловйов, С.М. Стахівський, С.В. Тетюєв, Л.Д. Удалова, О.О. Чувільов, В.Ю. Шепітько, О.Г. Шило, С.А. Шейфер, М.Є. Шумило, Д.О. Шингарьов, М.Л. Якуб, О.Ю. Ямпольський, В.М. Яшин. Водночас зміст наукових досліджень не вичерпує усіх проблемних аспектів проведення допиту у кримінальному процесі, зокрема на стадії досудового розслідування.

Метою статті є результат у вигляді визначення проблем проведення допиту на стадії досудового розслідування та шляхів їх вирішення. Для досягнення зазначеної мети варто виконати такі завдання: 1) на основі аналізу законодавства та наукових поглядів визначити проблеми допиту у досудовому провадженні; 2) запропонувати законодавчі шляхи вирішення вказаних проблем.

Виклад основного матеріалу. Допит як процесуальний засіб отримання інформації може бути застосований щодо особи, яка може перебувати у певному кримінальному процесуальному статусі. Відповідно до норм кримінального процесуального законодавства України особа може допитуватися у процесуальному статусі свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого та експерта. Кожен із перерахованих процесуальних статусів передба-

чає відповідний набір прав, обов'язків та відповідальності, що реалізуються на відповідних етапах кримінальної процесуальної діяльності, зокрема у перебігу допиту на досудовому та судовому провадженні. Якщо щодо здійснення допиту під час судового провадження проблемних питань майже не виникає, то у процесі досудового розслідування є певні недоліки щодо виконання вказаної слідчої (розшукової) дії. Спробуємо послідовно їх розглянути у цій публікації.

Органи досудового розслідування в Україні уповноважені здійснювати допит осіб на досудовому розслідуванні, тобто після занесення відповідної інформації до Єдиного реєстру досудових розслідувань до закінчення досудового розслідування в одній з форм, передбачених ст. 283 КПК.

Шляхом проведення допиту осіб у досудовому провадженні вирішується значна кількість питань щодо збирання та перевірки фактичного матеріалу для прийняття та обґрунтування кримінальних процесуальних рішень, у тому числі рішень про здійснення інших слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, застосування заходів забезпечення кримінального провадження, запобіжних заходів, винесення повідомлення про підозру, зупинення досудового розслідування, закінчення досудового розслідування тощо.

Разом із тим використання такого кримінального процесуального засобу, як допит осіб, у досудовому провадженні має деякі недоліки. Насамперед, проведення допиту свідків на стадії досудового розслідування стороною обвинувачення порушує загальну засаду змагальності сторін обвинувачення та захисту, що, відповідно до ч. 2 ст. 22 КПК України, передбачає, що сторони кримінального провадження мають рівні права на збирання та подання до суду речей, документів та інших доказів. Тобто як сторона обвинувачення, так і сторона захисту має право формувати доказову базу, зокрема, через знаходження та допиту «своїх» свідків (свідків обвинувачення та свідків захисту).

Без наявності представника сторони захисту або суду слідчий та прокурор «відповідним чином» здійснюють допит усіх свідків (обвинувачення та захисту), попереджаючи їх про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве показання за ст. 384 КК України «Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу». Причому особи, які допитуються як свідки, не можуть відмовитися

від давання показань стороні обвинувачення з огляду на встановлену кримінальну відповідальність за ст. 385 КК України «Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків», за винятком випадків відмови давати показання під час провадження досудового розслідування щодо себе, а також членів її сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

У подальшому органи обвинувачення вміло використовують письмове попередження про зазначену кримінальну відповідальність, наслідком чого є неможливість зміни свідками (зокрема свідками захисту) своїх (іноді неправильних) показань навіть перед слідчим суддею та суддею, зокрема у перебігу судового засідання під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження у досудовому провадженні.

Колишній заступник прокурора Одеської області у судових питаннях В. Тоциловський слушно зазначає, що хоча суд бере до уваги тільки показання свідка в суді, кримінальна відповідальність за дачу завідомо неправдивих показань слідчому у відповідному ступені «прив'язує» свідка до показань, котрі надавалися слідчому, навіть якщо ці показання неправдиві [1].

Таким чином, повноваження сторони обвинувачення на стадії досудового розслідування допитувати усіх свідків (обвинувачення та захисту), попереджаючи останніх про кримінальну відповідальність, суперечить загальній zasadі змагальності сторін кримінального провадження.

Окрім порушення загальної zasady змагальності сторін кримінального провадження, сумнівним із позицій ефективності є здійснення слідчим, прокурором допиту на етапі досудового розслідування, що впливає зі змісту загальної zasady безпосередності дослідження показань, речей і документів.

Згідно із ч. 2 ст. 23 КПК України не можуть бути визнані доказами відомості, що містяться в показаннях, речах і документах, які не були предметом безпосереднього дослідження суду. Безпосередність дослідження доказів забезпечує право обвинуваченого на допит свідків і дослідження речових доказів, документів перед незалежним та безстороннім судом [2, с. 189]. Тому цілком доцільною виглядає норма ч. 4 ст. 95 КПК України, котра встановлює, що суд не вправі обґрунтовувати судові рішення показаннями, наданими слідчому, прокурору, або посилатися на них.

Незважаючи на вказані норми процесуального закону, представники сторони обвинувачення у кожному кримінальному провадженні на досудовому розслідуванні виконують значний обсяг роботи щодо допиту осіб. Це зумовлюється тим, що суб'єкти розслідування під час допиту багатьох осіб дотримуються великої кількості процесуальних вимог цієї слідчої (розшукової) дії. Або, інакше кажучи, слідчий або прокурор відповідно до ст. 224 КПК України для проведення допиту виконує такі дії: планує місце і час допиту з урахуванням того, що кожен свідок допитується окремо, без присутності інших свідків, а також того, що перебіг цієї слідчої (розшукової) дії не може продовжуватися без перерви певний проміжок часу – понад дві години, а загалом понад вісім годин на день; встановлює особу, яку планується допитати, роз'яснює їй права та процесуальний порядок проведення допиту; у разі необхідності особа, котра допитується, попереджається про відповідну кримінальну відповідальність; у разі потреби залучає перекладача; у разі відмови підозрюваного надати відповіді, одразу зупиняє допит після отримання такої заяви тощо. Причому перелік процесуальних вимог щодо здійснення допиту може значно розширюватися залежно від характеристик особи, яку допитують. Наприклад, згідно зі ст. 226 КПК України, додатковими нормативними вимогами щодо проведення допиту для слідчого, прокурора є такі: присутність законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря; неперевикнення часу допиту без перерви

однієї години, а загалом – двох годин на день; роз'яснення обов'язку про необхідність давання правдивих показань особам, які не досягли шістнадцятирічного віку; роз'яснення законному представнику, педагогу або психологу, лікарю обов'язку бути присутніми при допиті, а також право заперечувати проти запитань та ставити запитання.

Окрім виконання безпосередньо процедурних правил здійснення допиту представники сторони обвинувачення на досудовому провадженні мають здійснити процесуальне оформлення проведення допиту. Зокрема слідчий, прокурор за результатами допиту мають скласти процесуальний документ – протокол. До останнього процесуальними нормами пред'являються конкретні вимоги, що передбачені у ч. 3 ст. 104 КПК України: структура протоколу включає вступну, описову та заключну частину із чітким їх змістовим наповненням щодо фактичних та юридичних питань.

Додатковою нормативною вимогою для слідчого, прокурора стосовно фіксування відомостей у результаті проведення допиту можна визнати застосування технічних приладів, адже останні використовуються завжди разом із складанням протоколу допиту (винятком лише є скорочений обсяг протоколу відповідно до ч. 2 ст. 104 КПК України) та мають обов'язковий характер для органів розслідування у разі подання клопотання про застосування технічних засобів фіксування особою, яка підлягає допиту (ч. 1 ст. 107 КПК України).

З урахуванням того, що суб'єкти обвинувачення у досудовому розслідуванні мають всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження (ч. 2 ст. 9 КПК України), їм доводиться допитувати велику кількість осіб щодо обставин кримінального правопорушення, що є наслідком виконання відповідних положень кримінального процесуального законодавства України.

Після застосування такого процесуального засобу отримання відомостей на досудовому розслідування, як допит, а значить, і дотримання слідчим, прокурором усіх процесуальних правил проведення цієї слідчої (розшукової) дії, допитана особа ще раз (повторно) допитується сторонами кримінального провадження перед слідчим суддею під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження або перед суддею (колегією суддів) у судовому провадженні у перебігу вирішення питання про притягнення винної особи до кримінальної відповідальності. Тобто роботу слідчого, прокурора стосовно збирання відомостей через здійснення допиту осіб за відсутності суду можна назвати даремною з процесуальної точки зору з огляду на засаду безпосередності дослідження показань, речей і документів.

Отже, допит на стадії досудового розслідування є неефективним засобом отримання відомостей від особи. Слідчий, прокурор у досудовому провадженні виконує значний обсяг процесуальної діяльності щодо проведення допиту осіб, але результати зазначеної слідчої (розшукової) дії не мають жодного значення для представників суду. Це зумовлює повторне проведення допиту осіб у судовому засіданні як під час досудового розслідування, так і у процесі судового провадження.

Беручи до уваги викладене, доходимо висновку, що зміст правової регламентації проведення допиту слідчим, прокурором на стадії досудового розслідування має бути змінений у частині виключення положення щодо попередження осіб про кримінальну відповідальність та спрощення процедури здійснення та фіксування допиту.

Окремою проблемою здійснення допиту на стадії досудового розслідування є суб'єктивне визначення слідчим, прокурором процесуального статусу особи, яка підлягає допиту. Ця проблема стосується потенційного порушення загальної zasady забезпечення права на захист та загальної zasady свободи від самовикриття, тому що особи, яких планується допитати, на розсуд суб'єктів обвинувачення можуть мати процесуальний статус або свідка, або підозрюваного.

Попри на законодавчу регламентацію визначення поняття свідка (ч. 1 ст. 65 КПК України) та підозрюваного (ч. 1 ст. 42 КПК України), їх процесуального статусу (ст.ст. 66, 67, 42 КПК України), за наявності фактичних відомостей у кримінальному провадженні важко спрогнозувати остаточний процесуальний статус особи, яка підлягає допиту. Це може призводити до порушення прав і свобод учасників досудового провадження у кримінальному процесі.

О.І. Антіпова вказує, що процесуальна діяльність на початковому етапі розслідування кримінальних правопорушень про ДТП унеможливує реалізацію засади змагальності, що суперечить положенням ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практиці Європейського суду з прав людини проти України («Шабельник проти України», 2009, «Нечипорук і Йонкало проти України», 2011). На початку кримінального провадження усі учасники ДТП допитуються як свідки під загрозою настання кримінальної відповідальності за відмову давати показання і за дачу завідомо неправдивих показань, тим самим викриваються у вчиненні кримінального правопорушення без можливості використання права на захист [3, с. 9–10].

Відсутність достатніх доказів для підозри особи у скоєнні кримінального правопорушення (п. 3 ч. 1 ст. 276 КПК України), зокрема на первісному етапі досудового розслідування, уможливує допит особи лише як свідка, котрий і здійснюється слідчим, прокурором у практичній діяльності. Але зібрані у такий спосіб докази завжди стануть недопустимими, якщо вони отримані з показань свідка, який буде визнаний підозрюваним у цьому кримінальному провадженні (п. 1 ч. 3 ст. 87 КПК України).

Оцінюючи положення п. 1 ч. 3 ст. 87 КПК України, варто зазначити, що загальна ідея, що міститься у цій нормі, є справедливою. Оскільки навмисний допит особи як свідка, за наявності підстав для повідомлення про підозру, вочевидь, порушує загальну засаду забезпечення права на захист та загальну засаду свободи від самовикриття, а тому цілком логічно, що законодавцем передбачений результат у вигляді недопустимості доказів у разі подальшого переведення особи з процесуального статусу свідка у процесуальний статус підозрюваного.

Разом із тим вищезазначена норма, на наш погляд, є невинуватеною категоричною, а тому не може охопити усі можливі аспекти ситуацій під час досудового розслідування, причиною чого є велика імовірність визнання недопустимості інформації, що отримана у процесі допиту особи як свідка.

Верховний Суд України у своєму рішенні № 5-360кс15 від 9 червня 2016 р. розглянувши відповідне положення ст. 87 КПК України, вказав, що зміст цієї норми права свідчить, що вона має застосовуватися за умови, коли на час отримання показань від свідка уже існували дані, що його буде визнано підозрюваним чи обвинуваченим, але, всупереч наявності у такої особи права на мовчання та свободи від самовикриття, слідчий чи прокурор вчиняє дії, спрямовані на отримання показань від неї. Саме такі дії, а не власне факт отримання показань від свідка, який далі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим, мають визнаватися істотним порушенням прав людини і основоположних свобод [4].

Таким чином, Верховний Суд України усунув букввальну категоричність норми ст. 87 КПК України, роз'яснивши, що вона має реалізовуватися не в кожному випадку допиту свідка, який стане підозрюваним, а залежно від наявності та врахування суб'єктами обвинувачення викривальних даних стосовно особи на момент її допиту як свідка. Ігнорування органами розслідування таких даних, на думку суду, є істотним порушенням прав та свобод людини, при якому докази мають визнаватися недопустимими.

Якщо ж фактичні дані щодо підозри особи на момент її допиту як свідка були відсутні, то отримання слідчим, прокурором показань від такої особи у процесуальному

статусі свідка з наступним переведенням у процесуальний статус підозрюваного не є істотним порушенням прав та свобод людини. У такому разі докази не можуть визнаватися не допустимими.

На наш погляд, зміст рішення Верховний Суд України у частині тлумачення норми ст. 87 КПК України щодо недопустимості доказів, що були отримані з показань свідка, який надалі був визнаний підозрюваним чи обвинуваченим у цьому кримінальному провадженні, є цілком виваженим і закономірним, адже у багатьох ситуаціях кримінального провадження слідчий, прокурор на момент прийняття рішення про допит особи може не мати ніяких відомостей про підозру особи у скоєнні кримінального правопорушення.

Водночас вважаємо, що зміст норм КПК України та рішення Верховного Суду України стосовно прийняття рішення щодо допиту особи саме як свідка надає слідчому, прокурору необмежені повноваження, що може мати наслідком все ж такі порушення засад забезпечення права на захист та свободи від самовикриття. Тому що представники органів розслідування рішення про допит особи як свідка приймають на власний розсуд та навмисне можуть не врахувати наявність фактів, що підтверджують підозру (певний ступінь підозри) особи у скоєнні кримінального правопорушення.

У різних кримінальних провадженнях сукупність даних щодо підозри особи може бути неоднаковою, але навіть мінімальна кількість викривальних відомостей (наприклад, з одного джерела) щодо особи має визнаватися безумовною підставою для надання особі статусу підозрюваного, а її допит можливий лише у зазначеному процесуальному статусі.

З урахуванням того, що суб'єкти обвинувачення на стадії досудового розслідування можуть виконувати вищезазначені положення КПК України та рішення Верховного Суду України неналежним чином, тобто не враховувати або частково враховувати на момент допиту особи наявність даних щодо її підозри, необхідно у процесуальних нормах передбачити право особи подавати клопотання про надання їй статусу підозрюваного з посиланням на факти, котрі містяться у матеріалах кримінального провадження.

У разі подання особою до слідчого, прокурора клопотання щодо надання процесуального статусу підозрюваного з посиланням на відомості у матеріалах кримінального провадження особа має невідкладно набувати процесуальний статус підозрюваного шляхом негайного винесення слідчим прокурором повідомлення про підозру та роз'ясненням процесуальних прав. Після виконання органами розслідування вказаних дій особа може бути допитана, відповідно, лише у процесуальному статусі підозрюваного.

Також доцільно передбачити у КПК України норму стосовно права людини звертатися зі скаргою до слідчого судді у разі невнесення слідчим, прокурором повідомлення про підозру після подання особою відповідного клопотання до органів розслідування з посиланням на фактичні дані, що підтверджують наявність підозри. Зазначена норма забезпечить, вчасне, набуття особою статусу підозрюваного та реалізацію загальної засади змагальності у процесі досудового розслідування.

Запропонована законодавча регламентація набуття статусу підозрюваного здається нам більш кращою, ніж наявна у чинних процесуальних нормах, оскільки залежить не тільки від суб'єктивного ставлення слідчого, прокурора, а й від особи, що може викриватися під час допиту її як свідка попри порушення права на захист та свободи від самовикриття.

Аналіз деяких процесуальних норм (ч. 2 ст. 23 КПК України та ч. 4 ст. 95 КПК України) може наводити на думку, що дослідження проблеми допиту особи на стадії досудового розслідування у контексті п. 1 ч. 3 ст. 87 КПК України може бути іноді позбавлене сенсу, бо, відповідно

до вище наведених норм, особисті відомості, отримані під час допиту особи, не мають доказового значення. А в судовому провадженні особа, яка у досудовому провадженні неправильно допитувалася як свідок, набуде процесуального статусу обвинуваченого та дасть показання перед судом, які кваліфікуватимуться як докази.

На нашу думку, дослідження проблемних питань допиту особи на стадії досудового розслідування у контексті п. 1 ч. 3 ст. 87 КПК України є необхідним із позицій забезпечення права на захист та свободи від самовикриття, порушення яких у досудовому провадженні тягнучиме неможливість їх виправлення у перебігу судового провадження, а отже, прийняття правомірного рішення про притягнення винної особи до кримінальної відповідальності.

Досліджуючи проблемні аспекти допиту як процесуального засобу отримання інформації від особи на стадії досудового розслідування, ми не можемо не зупинитися на такому його різновиді, як одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб. Особливості здійснення останньої слідчої (розшукової) дії досліджується в юридичній літературі [5; 6]. Вказується, що одночасний допит двох раніше допитаних осіб («очна ставка») є найбільш поширеною та ефективною слідчою дією, за допомогою якої збирається інформація про кримінальне правопорушення і злочинну діяльність певних осіб. Це зумовлюється високими інформативними можливостями одночасного допиту та надійністю, простотою та швидкістю отримання результату [6, с. 548].

Не вступаючи у дискусію стосовно реальної дієвості одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб у перебігу кримінального провадження, у цій публікації ми хочемо зупинитися на проблемних питаннях зазначеного процесуального засобу отримання особистої інформації на стадії досудового розслідування.

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб відповідно до ч. 9 ст. 224 КПК України проводиться слідчим, прокурором із метою з'ясування причин розбіжностей у показаннях раніше допитаних осіб. Як зазначає О.В. Капліна, не тільки ці причини мають бути підставою для проведення «очної ставки», а й перевірка правдивості одержаних раніше показань, з'ясування питання про те, хто саме дає правдиві показання та чи можливе усунення цих розбіжностей [7, с. 46].

Якщо відкинути можливість неоднакового сприйняття фактичних обставин вчинення кримінального правопорушення, то результатом з'ясування причин розбіжностей у показаннях раніше допитаних осіб буде встановлення правдивості показань однієї особи та неправдивості іншої особи, що беруть участь в одночасному допиті вже допитаних осіб. У перебігу останньої слідчої (розшукової) дії шляхом взаємодії її учасників цілком реально усунути виявлені розбіжності у показаннях різних осіб, які раніше вже були допитані.

Крім того, на початку викладу основного матеріалу цієї публікації ми вже звертали увагу на те, що здійснення допиту свідків на стадії досудового розслідування стороною обвинувачення порушує загальну zásadu змагальності сторін. Проведення ж слідчим, прокурором одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, у тому числі свідків захисту, на наше переконання, може більше порушити права і свободи людини.

Через встановлення повноваження сторони обвинувачення на стадії досудового розслідування проводити одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, законодавець надає слідчому, прокурору змогу визначати необхідну доказову базу у частині особистих свідчень для притягнення певної особи до кримінальної відповідальності. Адже у перебігу виявлення та усунення розбіжностей у показаннях допитаних осіб, представники органу розслідування підкріплюються попередженнями про кримінальну відповідальність за ст. 384 КК України «Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу».

При одночасному допиті двох чи більше вже допитаних осіб на досудовому розслідуванні відсутній представник суду, проте у процесі цієї слідчої (розшукової) дії можна офіційно узгодити показання свідків обвинувачення, а також останніх та свідків захисту для бажаного результату сторони обвинувачення. При цьому парадоксальними виглядають норми стосовно змагальності сторін та свободи в поданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості (ст. 22 КПК України), безпосередності дослідження показань (ст. 23 КПК України), окремого допиту свідків під час судового розгляду та відсутності права перебування в залі судового засідання під час судового розгляду у тих свідків, які ще не дали показань (ч. 4 ст. 352 КПК України).

Закріплення у законі для досудового розслідування такого процесуального засобу отримання та перевірки особистих відомостей, як одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб за відсутності обмежень щодо свідків захисту може підірвати не лише зміст zásad безпосередності дослідження показань, змагальності, а й положення zásadi доступу до правосуддя.

У досудовому провадженні «стимульовані» слідчий, прокурор можуть шляхом формального усунення розбіжностей у показаннях потерпілого, свідків та підозрюваного закрити кримінальне провадження, наприклад, на підставі п. 2 ч. 1 ст. 284 КПК України за відсутності в діянні складу кримінального правопорушення. У такому разі обмежується права потерпілого на доступ до правосуддя з метою відновлення порушених прав. При цьому потерпілому або його представнику треба буде здійснювати процесуальні дії щодо оскарження постанови про закриття кримінального провадження для його відновлення, але за таких обставин може бути порушена інша загальна zásada кримінального провадження – розумні строки.

Отже, здійснення слідчим, прокурором на стадії досудового розслідування одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб зумовлює велику ймовірність порушення загальних zásad кримінального провадження, а тому унормування вказаної слідчої (розшукової) дії видається недоцільним, принаймні у такому вигляді, що передбачається положеннями чинного КПК України.

На нашу думку, зміст норм КПК України може регламентувати одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб у досудовому провадженні за умови безпосереднього судового контролю з боку слідчого судді за прикладом ст. 225 КПК України – допит осіб під час досудового розслідування в судовому засіданні. Наявність судового контролю у перебігу одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб забезпечить недопущення можливого порушення слідчим, прокурором загальних zásad кримінального провадження, прав і свобод учасників досудового розслідування.

Висновки з цього дослідження можна визначити такими положеннями.

1. Повноваження сторони обвинувачення на стадії досудового розслідування допитувати усіх свідків (обвинувачення та захисту), попереджаючи останніх про кримінальну відповідальність, суперечить загальній zásadi змагальності сторін кримінального провадження.

2. Допит на стадії досудового розслідування є неефективним засобом отримання відомостей від особи. Слідчий, прокурор у досудовому провадженні виконує значний обсяг процесуальної діяльності щодо проведення допиту осіб, але результати зазначеної слідчої (розшукової) дії не мають жодного значення для представників суду. Це зумовлює повторне проведення допиту осіб у судовому засіданні як під час досудового розслідування, так і під час судового провадження.

Зміст правової регламентації проведення допиту слідчим, прокурором на стадії досудового розслідування має бути змінений у частині виключення положення щодо

попередження осіб про кримінальну відповідальність та спрощення процедури здійснення та фіксування допиту.

3. Проблемою здійснення допиту на стадії досудового розслідування є суб'єктивне визначення слідчим, прокурором процесуального статусу особи, яка підлягає допиту. Ця проблема стосується потенційного порушення загальної засади забезпечення права на захист та загальної засади свободи від самовикриття.

Необхідно у процесуальних нормах передбачити право особи подавати клопотання про надання їй статусу підозрюваного з посиланням на факти, котрі містяться у матеріалах кримінального провадження. Також доцільно передбачити у КПК України норму стосовно права людини звертатися зі скаргою до слідчого судді у разі невинесення слідчим, прокурором повідомлення про підозру після подання особою відповідного клопотання до органів розслідування.

4. Закріплення у законі для досудового розслідування такого процесуального засобу отримання та перевірки особистих відомостей, як одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб, за відсутності обмежень щодо свідків захисту може підривати не лише зміст засад безпосередності дослідження показань, змагальності, а й положення засади доступу до правосуддя.

Зміст норм КПК України може регламентувати одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб у досудовому провадженні за умови безпосереднього судового контролю з боку слідчого судді за прикладом ст. 225 КПК України.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі можуть бути такими: 1) дослідження проблем допиту у перебігу розслідування різних видів кримінальних правопорушень; 2) дослідження проблемних питань допиту у судових стадіях кримінального провадження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Точиловский В. УПК Украины и письменные протоколы допросов в состязательном процессе. URL: http://interjustice.blogspot.nl/2012/12/blog-post_28.html.
2. Лобойко Л.М. Кримінальний процес: навчальний посібник / Л.М. Лобойко, О.А. Банчук. К.: Ваіте, 2014. 280 с.
3. Антіпова О.І. Предмет та процес доказування при розслідуванні кримінальних правопорушень про дорожньо-транспортні пригоди: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 «кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність». Донецьк: Донецький юридичний інституту МВС України, 2014. 16 с.
4. Постанова Верховного Суду України від 9 червня 2016 р. № 5-360кч15. URL: [http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/B2B4E3B408D62CBBC2257FF4003D556B](http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/B2B4E3B408D62CBBC2257FF4003D556B).
5. Жалдак І.А. Актуальні питання криміналістичного забезпечення проведення одночасного допиту. Європейські перспективи. 2013. № 3. С. 111–115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evpe_2013_3_22.
6. Чаплинська Ю.А. Одночасний допит двох раніше допитаних осіб (організаційний аспект). Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 1. С. 548–555. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvdduvs_2013_1_78.
7. Капліна О.В. Проблеми вдосконалення нормативного регулювання проведення слідчих (розшукових) дій. Вісник кримінального судочинства. 2015. № 1 С. 40–48. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_1_6.

УДК 343.12

СУБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНОГО ПЕРЕСЛІДУВАННЯ: ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ

SUBJECTS OF CRIMINAL PROSECUTION: CONCEPT AND CLASSIFICATION

Маїлуц Б.Е.,

аспірант кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

У статті автор надає власне визначення поняття «суб'єкти кримінального переслідування». Також надається авторське бачення переліку суб'єктів кримінального переслідування. Автор досліджує класифікації вказаних суб'єктів іншими науковцями та пропонує власні.

Ключові слова: кримінальне переслідування, суб'єкти кримінального переслідування.

В статье автор предлагает собственное определение понятия «субъекты уголовного преследования». Также предлагается авторский подход к определению перечня субъектов уголовного преследования. Автор исследует классификации указанных субъектов другими учеными и предлагает собственные.

Ключевые слова: уголовное преследование, субъекты уголовного преследования.

In the article the author gives his own definition of the concept of subjects of criminal prosecution. Also author provides his vision of the list of subjects of criminal prosecution. The author analyzes the classification of subjects of criminal prosecution by other scholars and offers his own classification.

Key words: criminal prosecution, subjects of criminal prosecution.

Постановка проблеми. Кримінальний процес можна розуміти як певний специфічний вид діяльності. Така діяльність реалізується в різних формах, однією з яких є кримінальне переслідування. Серед науковців досі відсутня єдина позиція щодо сутності кримінального переслідування та його співвідношення з функцією обвинувачення. Така невизначеність ускладнює дослідження похідних правових категорій, однією з яких є категорія «суб'єкти кримінального переслідування». Зважаючи на практичну значущість питання, є нагальна необхідність більш ретельно вивчити сутність і класифікацію зазначених учасників кримінального провадження.

Стан опрацювання. Проблематику визначення та класифікації суб'єктів кримінального переслідування досліджували такі вчені, як: Р.Г. Бубнов, М.О. Ворончихін, І.В. Гловюк, О.Д. Жук, Т.З. Зінатулін, Т.О. Лоскутов, В.Е. Шманатова, Н.І. Щегель та інші. Проте постійні зміни в кримінальному процесуальному законодавстві вимагають також актуального аналізу згаданої проблеми.

Метою статті є встановлення змісту поняття «суб'єкти кримінального переслідування», визначення кола таких суб'єктів і класифікація їх у кримінальному провадженні України.